

UNIVERSITETET I AGDER

Samspill mellom musikk og tekst – Budskapsformidling
og musikalske virkemidler.

Utvalgt repertoar til min masterkonsert 26.5.19

Mathias Tvedten

Veileder: Per Kjetil Farstad

Universitetet i Agder 2019

Fakultet for Kunstfag

Institutt for Klassisk Musikk og Musikkpedagogikk

Introduksjon

Til min masterkonsert på Universitet i Agder har jeg valgt å synge et bredt repertoar som spenner fra musikalsjangeren til lieder, engelske dikt, italiensk kammermusikk og amerikanske «art songs». Fordi teksten er et så sentralt tema i sangmusikk vil jeg fordype meg mer i dette. Musikken jeg har valgt består av et stort følelsesmessig register og jeg har lyst til å analysere hvordan de forskjellige måtene musikken er skrevet på, klarer å få frem budskapet i de forskjellige tekstene.

Problemstilling

Komponister og tekstforfattere må være veldig bevisste på hvordan de skriver musikk og tekst til sangmusikk, for at budskapet skal nå frem til lytteren. Hvordan kan de gjøre dette på best mulig måte, hvilke virkemidler kan de bruke og hvordan gjøres dette i de forskjellige sjangrene i musikken jeg skal fremføre på min konsert?

Om eg var ein rik mann – fra musikalen Spellemann på taket

Tekst og musikk: Sheldon Harnick og Jerry Bock

Den første sangen jeg skal synge – Om eg var ein rik mann – er frå musikalen Spelemann på taket og handler om den fattige melkebonden og fembarnsfaren Tevye i hans kamp for å opprettholde sine jødiske tradisjoner i byen Anatevka, på begynnelsen av 1900-tallet. Vi befinner oss i en brytningstid der antisemittismen truer. Om eg var ein rik mann er nokså tidlig i historien og handler om melkemannen Tevje som er ute og på jordet og vandrer, der han drømmer om hvor fint livet kunne blitt om han hadde vært rik.

I starten begynner akkompagnementet med en tydelig marsjerende «gange». Både tempoet og det tydelige stakkato i musikken viser oss at hovedpersonen, melkemannen Tevje, er ute og vandrer. I tillegg er det notert i musikken at sangen skal begynne når Tevje sier «Så kva hadde det vel da gjort, om eg hadde aldri så lite medel». Dette er med å forsterke poenget, som også er hovedpoenget i sangen – at Tevje ønsker seg mer penger. Han fortsetter og gå, og nesten danse bortover veien, mens han synger til seg selv. Det er også notert at det skal spilles bjeller på etterslagene, når teksten sier «om eg var ein halden mann», som om det kommer inn «klingene mynt» i kassa.

8 9 10 11

All day long I'd bid-dy bid-dy bum, If I were a wealth-y man.

Str. (Rhythm cont.) + Acc., Cl., Bsn A + Bell

12

Etter introen bruker komponisten flere fermater når Tevje begynner å fortelle om alt han skal gjøre. Det blir korte tankestreker for oss, som gjør at vi skjønner at nå drømmer han seg bort. Når han fortsetter å beskrive det flotte huset han skal kjøpe, med det lange trappene, er det flere effekter i musikken som billedliggjør historien, med både trinnvis oppganger og nedganger i kompet. Når han fortsetter å fortelle om høner og ender som vandrer rundt i tunet, er akkompagnementet også med og underbygger dette tydelig, komponisten har til og med brukt en egen takt som skal etterligne dyreløyer.

Squawk - ing just as nois - i - ly as they can.

Clk

• low Str.

W.W. only

Videre setter Tevje strek under at han ønsker å bli «en halden mann». På akkurat disse ordene kommer det en rallardando i akkompagnementet, som for å understreke poenget. Deretter er vi tilbake i drømmen igjen «Om eg var ein rik mann», og akkompagnementet fortsetter i tempo. Når vi kommer til B-tema, der Tevje virkelig drømmer stort om hvor rik og mektig han skal bli, er det tydelig markert «slower» i akkompagnementet, og det følger i tillegg melodilinjens nærmere. Akkompagnementet gir også mer plass til sanglinjen ved å legge akkorden på det første slaget. Tilbake til A-temaet, når Tevje begynner å snakke om religionen og synagogen, endrer akkompagnementet seg til å bli mer drømmende og tankefullt. Det er markert «Pensively», og underbygger respekten Tevje har for det han formidler. Det er også tydelige «jødiske motiv» i akkompagnementet som tar utgangspunkt i den frygiske dominante skalaen, som er typisk for jødisk musikk. Etter det siste verset, kommer avslutningen der Tevje begynner å anklage Gud for at han ikke har fått mer å rutte med enn han har i dag. Da blir også akkompagnementet liggende mens melodien blir sluppet tydelig frem, og musikken er markert med «Rubato». På den siste linjen «Om eg var ein halden mann», kommer akkompagnementet inn igjen for fullt på første slaget i den siste stavelsen i teksten og tar helt over lydbildet, mens sangeren holder en lang tone. Dette er med å forsterke hovedpoenget og budskapet i teksten.

The image shows a musical score for the song "Fins ei verd" from the musical "Next to Normal". It consists of two systems of music. The first system (measures 132-134) includes a vocal line with lyrics: "Would it spoil some vast, e - ter - nal plan - If I were a wealth - y". The piano accompaniment is marked with "+ W.W." and has two yellow highlights. The second system (measures 135-138) includes a vocal line with lyrics: "man?". The piano accompaniment is marked with "W.W., Str.", "f Hns.", "Br., Rhythm", and "Tutti". The tempo is marked "Tempo" and "ritard".

Fins ei verd – fra musikalen Next to Normal

Tekst: Brian Yorkey

Musikk: Tom Kitt

Next to Normal er en musikal som handler om en mor som lider av den psykiske lidelsen bipolar lidelse (manisk-depressivitet) og hvordan sykdommen påvirker familien hennes, en tilsynelatende vellykket, travel kjernefamilie i en amerikansk forstad. Moren, som mistet sin sønn da han var to år får stadige tilbakefall i sykdommen og får hallusinasjoner om sin sønn, som døde for 16 år siden. I sangen Fins ei verd, kommer hennes sønn frem (som et spøkelse på scenen) til hun og synger om hvor fint alt er i en annen verden, hvor han er. Vi får oppleve sykdommen fra moren sin side, samtidig som vi ser den fra familien sin side. Scenen slutter med at moren forsøker å ta selvmord.

Fra starten av komponisten markert musikken med «Slow, ghostly, somewhat free». Dette underbygger mye av stemningen rundt hele denne scenen. Det er også mange synkoper i akkompagnementet, som gjør at man kan forsterke mistanken om at noe er galt.

Akkordbruken er også interessant der det veksler mye mellom dur og moll, og med flere sus-akkorder. Dette er også med på å «destabilisere» det vi hører.

A bit more movement
G^{sus2} G^{sus4} a tempo Gm7 Cm7(4) Cm7 Am7(6,5) D7sus D7

world...
 There's a world out there.
 I'll show you just where, and in

Hele sangen er egentlig en lang crescendo, der alt bygges opp mot at sønnen stadig gjentar «Kom med meg» til morgen. Med det mener han at hun må forlate denne verdenen, bli fri fra sykdommen og komme hjem til han. Det tragiske i det hele, er at vi skjønner at alt dette foregår oppe i moren sitt hode.

Spring Sorrow

Tekst: Rupert Brooke

Musikk: John Ireland

Spring Sorrow er en selvstendig sang fra diktsamlingen til Rupert Brooke, «1914 & other poems».

Tempoet er markert til «Poco andante», i tillegg har komponisten skrevet «espress.». Altså rolig, med følelse og uttrykk. Det er en sang som beskriver våren i sin skjønnhet. Samtidig er det noe vemodig over melodien. Tempoet går litt opp når sangeren beskriver at han hadde det så tungt på vinteren, og at han aldri trodde at våren ville komme. Ireland bruker flere taktskifter når vi beveger oss fra vinter til vår, det blir en slags forløsning av det tunge som har vært før.

Win - ter's brok - en and earth has wok - en, And the

Vi føler likevel ikke at sangeren er helt glad når våren har kommet, og blomstene sprunget frem. Dette gjenspeiler seg i teksten (..the hawthorn hedge puts forth its buds, and my heart

puts fort hits pain.» Med tanke på at diktet og musikken ble skrevet rundt og like etter første verdenskrig, er det naturlig å tenke på våren som en metafor for at krigen (vinteren) er over, selv om dette er opp til både sangeren og lytteren å bedømme.

Amore e Morte

Tekst og musikk: Gaetano Donizetti

Amore e Morte er en sang om en døende mann som uttrykker sin kjærlighet til sin kjære Elvira. Han beskriver en blomst som han gir fra seg som en gave, som som en gang var et symbol på deres kjærlighet, men som nå er et symbol på sorg. Han fortsetter å synge om hennes hjerte og deres kjærlighet, det kan nesten virke som om han er litt bitter. Som om de har vært sammen tidligere, og så han hun gått fra han.

Sangen begynner i Lento (langsomt) i f-moll og akkompagnementet spiller en jevn og seig bevegelse. Sangeren får god plass til å beskrive sin smerte og sin kjærlighet. Det er kun små variasjoner i akkompagnementet som blir litt forsterket av crescendoer og decrescendoer. Når sangeren begynner å synge om hvordan Elvira, hans kjære, burde ha skjønnet hvordan han elsket hun, endrer akkompagnementet seg til f-dur, og stemningen letter litt, selv om vi fort havner tilbake til det alvorlige moll-temaet igjen. Når sangeren synger om at han «stjal blomsten fra hennes hjerte», er det crescendo og en markering – dette underbygger at hovedpersonen mener alvor i det han vil formidle. Etter dette modulerer plutselig satsen seg til f-dur igjen. Vi får inntrykk av at det er et slags håp og i alle fall en dyp kjærlighet denne mannen har for sin Elvira. Men så kommer bitterheten tilbake og vi havner tilbake til f-moll. Mot slutten sier sangeren «Hvordan det som ble stjålet fra deg har kommet tilbake til deg», og satsen ender litt overraskende i f-dur igjen. Den avsluttes også med en rallardando og den aller siste stavlsen er: «..tilbake til **deg**», og det er akkurat da vi skifter til f-dur. Det har vært en spenning gjennom hele sangen og det er nesten som om sangeren slutter fred med seg selv, og vi kan puste lettet ut.

The vagabond – fra sangsyklusen Songs of Travel

Tekst: R.L. Stevenson

Musikk: Vaughan Williams

I Songs of travel følger vi hovedpersonen på hans reise gjennom livet og får se flere dimensjoner fra hans liv. Den første satsen starter med en triol som får frem en følelse av at hovedpersonen tar sats og har en tydelig retning der han legger ut på sin reise. Det er ingen som betviler de tydelige intensjonene, i verken pianoet eller vokalen. Samtidig opplever jeg en viss spenning med en tydelig bassgang i C-moll. Hovedpersonen forteller om hvordan at elsker livet ute, han liker å sove under stjernene og dyppe brødet han spiser, i elven. Stadig viser akkompagnementet en gangetakt. Når hovedpersonen setter strek ved «Thers's a life for a man like me» følger pianoet tydelig melodilinjen og setter også strek under at dette virkelig er det beste livet. Så «går vi videre». Pianoet spiller den gjenkjennelige melodien fra starten av satsen og hovedpersonen gjentar at det er dette er livet «for evig».

Akkompagnementet gjør det samme i 2. vers, bortsett fra at dynamikken er enda sterkere når vi kommer til konklusjonen «All I seek, the heaven above», her følger pianoet og vokalen

hverandre. Her binder også Vaughan Williams teksten godt sammen i melodilinjen: «All I seek» har de høyeste noteverdiene i satsen, mens «And the road below me» har de laveste.

Deretter modulerer vi til e-moll og vi får et sterkere driv i musikken. Historien beskriver at det går mot høst og vinter. Det blir også mørkere og kaldere i pianoet selv om det er litt lysglimt når hovedpersonen varmer seg ved bålet. Selv om det blir kaldere og kaldere nekter hovedpersonen å gi seg – det forsterkes av at pianoet «går» sterkere og sterkere, også etter at sangfrasen er avsluttet.

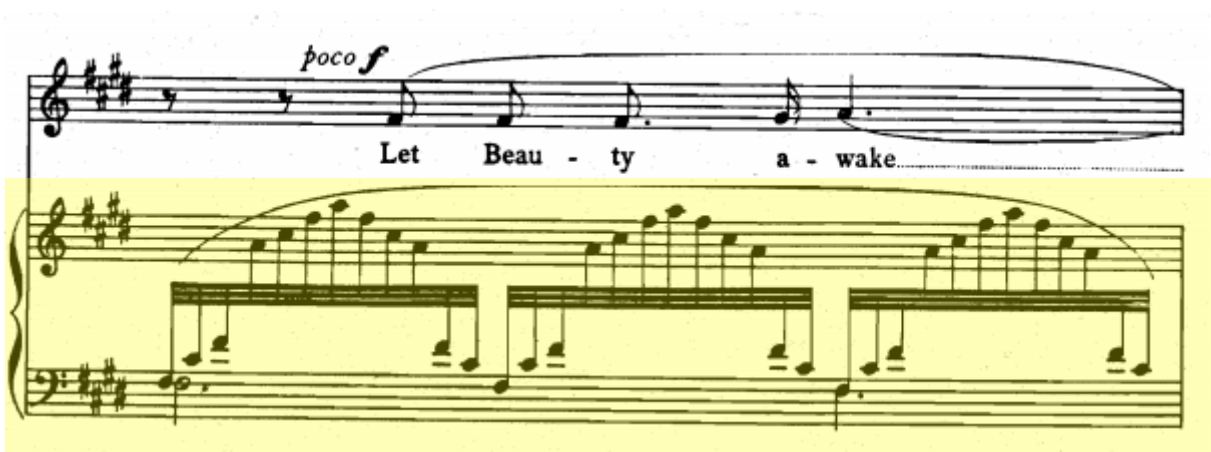
Den siste delen av The Vagabond er litt mer ydmyk i formen der hovedpersonen snakker om at han tar imot hva enn det skal være. Han spør ikke om velstand og penger, håp eller kjærlighet, eller venner. Det eneste han trenger er himmelen over han og bakken under han. Dette er konklusjonen i satsen og hele siste delen bygger opp mot dette.

Let beauty awake - fra sangsyklusen Songs of Travel

Tekst: R.L. Stevenson

Musikk: Vaughan Williams

Her spiller pianoet arpeggio (brutte akkorder) nesten hele veien og får fint frem det samme som tittelen beskriver – «Let beauty awake». Det er som om vi ser for oss en skjønnhet som sitter og spiller harpe. Vaughan Williams beskriver naturen, soloppgang og solnedgang. Samtidig som vi får inntrykk av om at det handler om en kvinne. Hele veien flyter pianoet av gårde mens hovedpersonen beskriver den inderlige skjønnhet som må våkne.

Sangstrofene er tydelige linjer som ligger over det flytende kompet. Det er også tydelig at Vaugans prøver å beskrive en lengsel om skjønnhet – hovedpersonen setter så inderlig pris på all den vakre naturen rundt seg: «Let beauty awake for beauty's sake. In the hour when the

birds awake in the barke. And the stars are bright in the west». Pianoet gjentar stadig de samme linjene som sangen og vi får tid til å reflektere over naturens skjønnhet. Etter hvert som tempoet dras ned i løpet av satsen får vi også enda mer tid til dette. Det er også verdt å legge merke til mot slutten av satsen, når pianoet begynner å spille tremoloakkorder og tempoet settes ned, at spenningen øker. Da flyttes fokuset fra naturen til person. Det er naturlig å tenke at «Let her wake to the kiss of a tender friend» refererer til hovedpersonen som ønsker å være denne vennen. Pianoet spiller 5-6 takter alene på slutten av satsen, her igjen får vi tid til å reflektere over hva hovedpersonen har formidlet.

Whither must I Wander - fra sangsyklusen Songs of Travel

Tekst: R.L. Stevenson

Musikk: Vaughan Williams

I denne satsen møtes vi en litt moden, og kanskje eldre utgave av hovedpersonen i syklusen. Han reflekterer tilbake til den tiden han var yngre og beskriver hvordan det var. Han tenker tilbake på minnene med glede, samtidig som det er vemodig at han aldri får tilbake den tiden. Han forteller at hjemmet hans ikke er hjemmet hans lengre, og han spør ut – «hvor skal jeg gå?» Han minnes de personene som var rundt ham den gangen han var ung og hvor velkomne alle var i huset der han vokste opp. Deretter forteller han om at han at han aldri kommer til å treffe disse personene igjen. Temaet i de to første taktene går igjen i hele satsen, som om han alltid klarer å finne tilbake til minnene sine.

Jeg synes Vauhans klarer å få frem denne fortellermåten ved å bruke tydelige akkorder med mye glede når hovedpersonen snakker om alt det fine som har vært. Ellers følger pianoet melodien veldig mye og det er stort sett lystig å høre på. Dynamikken beveger seg i plutselige skift mellom forte og piano, det føles til tider at det kommer litt brått på. Andre ganger tar det litt roligere ned igjen når fortellingen tar en vending og fokuserer på at han ikke kommer til å møte vennene/familien sin igjen.

The true word of welcome was spoken in the door... Dear days of old... with the

Selv om han har innbefattet seg med det livet han lever forteller han om huset som nå står tomt og at han ikke kan komme tilbake – noe som kanskje tyder på en viss bitterhet i forhold til det nomadiske livet han lever. Likevel erkjenner han sin skjebne på slutten av satsen: «I og forever and come again no more».

I Have Trod the Upward and the Downward Slope -

Fra sangsyklusen Songs of Travel

Tekst: R.L. Stevenson

Musikk: Vaughan Williams

Dette er helt tydelig hovedpersonens død som beskrives, en slags oppsummering av livet hans. Han beskriver sin vandring, sine opplevelser og det han har hatt lyst til å gjøre. Han har levd og elsket, og så lukket døren til livet. Dette er en rolig stemt sats, den er ikke trist, men mer filosoferende, både tekstlig og musikalsk.

Vaugans oppsummerer med denne satsen hele syklusen med flere musikalske referanser til de foregående satsene. Se f.eks. likheten mellom starten av The Vagabond og starten av I Have Trod the Upward and the Downward Slope:

The image shows two musical staves. The left staff is for 'The Vagabond', marked 'Allegro moderato. (alla marcia.)' and 'p ma sempre marcato.' The right staff is for 'I Have Trod the Upward and the Downward Slope', marked 'Andante sostenuto' and 'p maestoso'. Both pieces feature piano accompaniment with triplets and sustained bass lines.

The Vagabond

I Have Trod the Upward and the Downward Slope

Motsetningen i de to satsene er tydelige. I den første er akkompagnementet raskt, tydelig og bestemt, mens i den siste er den saktegående og svak. Du kan til og med høre de saktegående skrittene til hovedpersonen som beveger seg nedover i bassgangen.

Starten av den siste satsen starter i D-moll mens siste delen går i D-dur. Jeg synes at dette gir et fint bilde på hvordan hovedpersonen ser tilbake på sitt eget liv, med sine sorger og gleder. Helt til slutt når hovedpersonen dør går både det vokale og pianoet veldig sakte, og spiller pianissimo. Det er også lange noteverdier i vokalen som gir et inntrykk på at hovedpersonen svinner hen. Helt til slutt i pianoakkompagnementet spiller pianoet de tydelige «skrittene» til hovedpersonen, de samme som i The Vagabond. Dette tolker jeg som om hovedpersonens vandring fortsetter og fortsetter, selv inn i døden. Dette gjenspeiler seg i teksten: «...I have lived and loved, and closed the door.»

Konklusjon

Musikken jeg har valgt å skrive om, definerer meg litt som sanger. Noe av mitt repertoar har en lengre sammenhengende historie, mens andre er selvstendig sanger. Jeg er veldig glad i å gå dypt inn i historiene som skal formidles, og setter stor pris på når komponistene klarer å skrive på en slik måte at musikken underbygger og samspiller med handlingen. Mange av komponistene bruker flere av de samme virkemidlene for å få frem budskapet i teksten på best mulig måte. Komponistene i musikalsjangeren er ofte veldig tydelige, nesten overtydelige til tider, på hvordan musikken skal være i forhold til teksten. De har jo også tanke på hvordan scenen skal utspille seg i teateret. Spring sorrow, som representerer engelske dikt her, er ikke like tydelig, men bruker likevel flere effektive virkemidler for å forsterke budskapet.

Forskjellen her blir at det er mer opp til lytteren å tolke det som blir formidlet, i motsetning til musikkteateret. Det er det samme med Amore e Morte som også overlater mye til lytteren. Samtidig bruker Donizetti mye av de samme virkemidlene som Kitt, ved at de veksler mye mellom akkordene. Songs of Travel er en gjennomarbeidet syklus og Williams klarer på en utmerket måte å formidle hovedpersonens følelser gjennom pianoakkompagnementet. Han skaper tydelige skiller i dynamikken i forhold til hva som blir sagt, og er spesielt flink til å få frem selve stemningen i de forskjellige satsene. Likevel blir historien noen ganger litt utydelig da mange av satsene er veldig filosoferende.

Det finnes ikke en fasit for hva som er «den beste måten» å bruke musikalske virkemidler for at budskapet skal bli formidlet på best mulig måte. Mye avhenger også av konteksten. Vi ser likevel at det gjøres på forskjellige måter i forskjellige sjangre, mens andre ganger blir de samme virkemidlene brukt.

Litteraturliste

http://sefaradizo.org/muzica/escala_judia/relativas/index-en.html

<http://singingiseasy.blogspot.com/2012/02/things-arent-always-what-they-seem-to.html>